

HECE TAŞLARI

27

aylık şiir dergisi

On5mayıs2017

elektronik haberleşme adresi

hecetaslaridergisi@gmail.com

BU SAYIDA

Mehmet AVŞAR / Cumali Ünalı HASANNEBİOĞLU / Nurullah ULUTAŞ

Hasan Hüseyin CESUR / Muhsin İlyas SUBAŞI / Kenan ERDOĞAN

Mehmet KURTOĞLU / İbrahim ŞAŞMA / Nuri KAHRAMAN

Mehmet YAŞAR / Süleyman PEKİN / Yasin USTA / Nurettin BÜYÜKBAŞ

YARASI VAR İNSANIN

Bir gönülden bir gönüle açılan, penceresi kapısı var insanın, bakmak başka görmek başka bir şeydir, yakından bakınca uzak görünmez, uzaktan bakınca yakın görünmez, yoldaşın olmazsa yolda yürünmez, yolların sonunda bekleyen varsa, Hay Hu ile bir ömüre talipsen, yürüdüğün yollar göze görünmez, aynel yakın olmayınca can canla, anlaşılmaz insanoğlu zamanla.

Yahşısı var yamanı var insanın, umudu var gümanı var insanın, ebuzer'i hâmân'ı var insanın, sen kendine bir yer beğen arada, ne gökte kanat vur sürün karada, insan keriz değil dünya da deniz, sınanmamış bir ustura üstünde, yürümeye talip olamayanlar, kullardan korkmadan akıl kuşanıp, yüzerek geçmeyen yokluk nehrini, varlık denizinde kulaç atamaz.

Çirkini var güzeli var insanın, nasıl bakar isen öyle görürsün, kiminin yüreği dokunsa ipek, kimi dokunmadan ben bir taşım der, yontulacak yanlarını gösterir, ferhat olmayanlar bu dili bilmez, kiminle cancana camda yürürsün, kiminle düz yolda aksar düşüncen, kiminle saatler su olur akar, kiminle dakika kara kış olur, güneşin bağrında tir tir titrersin.

Doğrusu var eğrisi var insanın, narası var çağrısı var insanın, sızısı var yarası var insanın, gayesi var payesi var insanın, konuşarak anlaşmayı bilmeyiz, sesimizi bizden başka duyan yok, bakışarak tanımayı unuttuk, söz uçarak muhataba ulaşmaz, yazılanlar bir gün sonra okunmaz, içi boşaltıldı kelimelerin, şairler çoğaldı şiir azaldı, yazılan şiirler bize dokunmaz.

Tayyib ATMACA

YETER

Mehmet AVŞAR

Dostum Emin Cansız'a

“Bu Yara” bağırında çıktı çakalı
“Virane Gönlü”nü yıktığın yeter.
İçinde şimşekler çaktı çakalı
Dizlerine vurup çöktüğün yeter.

Dostum bu sitemim gitmesin güce
Bilirim ki gönlün dağlardan yüce
Hasret denizinde her gün her gece
Bir ömür “Ahu Zar” çektiğin yeter.

Derdin âşıkların sazında kaldı
Gönlün şol gâvurun kızında kaldı
Harlandı cehennem közünde kaldı
Yıllarca bağırını yaktığın yeter.

Seni yakan sürüm sürüm sürüne
Gözlerine umacılar görüne
Sevgiden habersiz zalim birine
Yetim gibi boyun büktüğün yeter.

Sevda şafağında doğdun ay gibi
Çatılmış kaşların çelik yay gibi
Her yağmur sonunda Deliçay gibi
Coşup boz bulanık aktığın yeter.

Dünyada insana rahatlık mı var
Vakit gelip çattı mevsim sonbahar
Soğuk gecelerde sabaha kadar
Sımsıcak gözyaşı döktüğün yeter.

Dünya sevdasından ilahi aşka
Ulaştıysan eğer o zaman başka
Buca yıl zahmetle kurduğunu köşke
“Dikenli Gül” gibi battığın yeter.

“Bu konuşma, 26 Nisan 2000 tarihinde saat 20:00’de, Ankara’da, Server Vakfı’nda yapılmıştır. Günümüzde de, tarihin bize bıraktığı, bir dünya devletinin nasıl yönetildiğine dair izlerden istifade edilmesi imkân ve umuduyla; hem ülke siyaseti, hem de dünya siyaseti bakımından yarar görüldüğünden, 17 yıl önce yapılan konuşma yayınlanmaktadır.”

Osmanlı Hanedanını, Türk ve İslâm tarihi içerisinde bir yere oturtmaya çalışan Prof. Dr. Osman Turan, Abbasî Hanedanı’nın, mezhepler ve sınıflar arası uçurumları, sosyal adaletsizlikle artırdığını, bu nedenle de kısa sürede toplumun bunları diskalifiye ettiğini yazar. Aynı şekilde, Selçuklu İmparatorluğu’nu kuran hanedanın da, dönemlerindeki sosyal ve dinî huzursuzluklar, batını nifaklar ve feodal bünyeden kaynaklanan siyasi parçalanmalar nedeniyle, topluma etki gücünü yitirdiğini düşünür.

Osmanlı Hanedanının, büyük ve dahi padişahların yetişmesi için ortam oluşturduğuna dikkat çekmektedir. Bu şekilde yetişen padişahların, diğer hanedanların yıkılmasına neden olan hastalıklardan uzak durarak; kavimler, dinler ve mezhepler arası sağlam bir ahenk, halk kitleleri arasında sosyal adalet kurmakla; bunun sonucu olarak da milletler arasında hiçbir ayrıcalığa ve zıtlığa izin vermemekle, güçlü ve cihanşümul bir siyasi organizasyon kurduğunu söylemektedir. Osmanlı, bu ülküyü, “Nizâm-ı Âlem Dâvâsı” biçiminde söylemleştiriyordu.

Moğol İstilasını nedeniyle Anadolu’ya “karıncalar gibi kaynaşarak” göç eden Orta Asya Türk’ü, kısa sürede önce kırlık alanlarda çadırlarda oturmuşlar, sonra yine şehirlerin varoşlarına yerleşmişlerdir. Sadece Denizli havzasında 200 bin, Kastamonu’da 100 bin, Kütahya dağlarında 30 bin çadır Türkmen’in, 13. yüzyılın ikinci yarısında yaşadığını belirtmek yeterlidir. Bir Bizans kaynağı bu durumu şöyle özetlemektedir: “Moğolların püskürttüğü Türkmen’ler vilayetleri işgal ediyor ve Rumları sıkıştırıyordu. Moğollardan nasıl kaçıyorlarsa, aynı şiddetle Rumlar için de tehlike oluyorlardı. Bu nedenle Moğol istilasını onlar için felaket değil saadet getiriyor ve Roma (Bizans) topraklarını işgal ediyorlardı.”

İşte, bu geniş istila ve nüfus akışı sırasında, Bizans kaynakları ilk defa XIII. yüzyılın sonlarında müthiş bir akıncı hüviyetiyle, Osman Gazi’nin zuhurundan bahseder.

Adına kısaca Rum dediğimiz Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğunun da, kötü yönetim sonucu, yanlış siyasetler nedeniyle, halkını mutlu edemediğini; hatta inim inim inettiğini de özellikle belirtmek gerek. Koşulların böylesine uygun olduğu dönemde, Osmanlı Hanedanı, Anadolu’nun batısından başlayarak, kısa sürede eski Selçuklu Hanedanının sınırlarına ulaşmıştır. Bu sırada üç büyük güçle uğraşmak zorunda kaldı: Timur’un emrindeki Moğol-Tatar-Türk ittifakı, Şah İsmail’in emrindeki Şii-Türkmen yapılanması, Mısır’da Kölemenler adıyla anılan Kıpçak-Kafkas güçleri... Bu üç gücü de yene yenile yok ettikten sonra, Anadolu Birliği sağlanmış, Osmanlı Hanedanı’nın Balkanlar’dan başlayarak Avrupa içlerine doğru girişi başlamıştır. Türk tarihinde, ilk kez Osmanlı Hanedanı’nın merkeziyetçi bir devlet sistemi ile meydana çıkması, büyük bir siyasal devrim sayılmalıdır. Şehzadelerin ve boy beylerinin siyasi otoriteye katılımını, baştan beri imkânsızlaştırarak, devletin “taksim edilmez mukaddes varlık” konumunda algılanmasını sağlamıştır. “Nizam-ı Âlem” davası için, devletin başındaki siyasi güç kalıncaya kadar, diğer bütün siyasi güçlerin yok edilmesi esası getirilmiştir. Bu tedbirin “dünya devleti” olmak ve “cihan hâkimiyeti” sağlamak ideallerine bağlı olduğunu düşünmek durumundayız.

Osmanlı Hanedanı bu yeni uygulaması ile, çağına ve eski Türk Devletleri’ndeki geleneğe aykırı davranarak, bir bakıma devrim yapmıştır. Eski Türk devletlerinde, devlet, hanedanın müşterek malıdır. Hakan (veya sultan) öldükten sonra, hanedana mensup şehzade ve beyler, yabgu (veya melik) adı altında devleti aralarında paylaşıp, sınırlarını genişletmek üzere siyasal otoritelerini artırma kavgasına başlıyorlardı. Osmanlı Hanedanı ise, Türkmen beyleri arasındaki kavgalardan, şehzadelerin neden olduğu anarşiden ve yakın doğudaki teamüllerden ders alarak kesin sonuç veren önlemler almışlardır. Nizam-ı Âlem mefkuresi “Din ve Devlet-Mülk ve Millet” önceliğini ortaya koyarak “fitne küfürden daha şiddetlidir” yargısıyla, kardeş ve hatta evlat katlini bile caiz görmüştür. Bugünün koşulları ile çok tartışabileceğimiz Fatih Kanunnamesi’ndeki şu sözler, aynı zamanda Osmanlı Hanedanının trajik yaşamının da başlıca nedenleriydi: “Her kimesneye evladımın saltanat müyesser ola, karındaşların Nizam-ı Âlem için katletmek münasibdür. Ekser ulema dahi tecviz etmiştir; anımla âmil olalar.”

Çelebi Sultan Mehmet’in, Timur felaketinden sonra oluşan fetreti yok ederken kardeşlerini katletmesi üzerine, Timur’un oğlu Şahruh, bu durumu kınayarak, İlhanlı töresinde böyle bir yöntemin olmadığını belirtmiştir. Çelebi Mehmet ise cevabı mektubunda “Osmanlı Padişahları başlangıçtan beri deneyimlerini kendilerine öncü yapmışlardır” diyerek Şeyh Sadi’nin Gülistan’da dediği gibi,

“*On derviş bir kilim üzerinde uyur, lakin iki padişah bir iklime sığmaz*” örneğini hatırlatarak, yaptığıının haklılığını anlatmaya çalışmıştır.

Osmanlı Hanedan mensuplarının ruhî durumları, onların bir bakıma yaşamını düzenleyen yasalarla bağlantılıdır. 1604 yılında 14 yaşında tahta geçip 1617 yılında ölen **I. Ahmet**'e kadar büyük evlat padişah olurken, bu zamanda çıkarılan bir saltanat veraset yasası düzenlemesi ile “*Büyük evlat yerine hanedan içerisinde en büyük kimse*” veliaht ve padişah olması sağlanmıştır. Her zaman da siyasi erki isteyenlerin kavgası eksik olmamıştır, bu sayıyla azalmasına rağmen.

Devlet öylesine merkezî bir yapılanmaya doğru gitmiştir ki; devleti büyük oranda kapıkulları (bürokrasi) yönetmiş; aristokrat beyler yok edilmiş, padişah bile askerler gibi miri toprak üzerindeki hasların gelirleriyle maişetini temin eden devletin bir yüksek memuru biçimine dönüştürülmüştür. Eski Türk devlet geleneğindeki “*kurultay*” gibi, haftanın dört günü, sadrazamın başkanlığında “*divan*” toplanır, padişah da divanı perde arkasında izlerdi.

Osmanlı Devlet protokolü, uluslararası ilişkilerde, bir “dünya devleti”nin düzenleyiciliği ve üstünlüğü gözetilerek hazırlanmıştı. Osmanlı Padişahları **XVI. yüzyılda kendilerine eşit bir hükümdar kabul etmediklerinden, onlarla anlaşma imzalamayı uygun bulmazlar, muahede imzalamak yerine onlara ahitname ihsan ederlerdi.**

İleride Cihan Padişahı olarak kendine, toplumuna ve yeryüzüne karşı çok önemli sorumluluklar yüklenerek şehzadeler, doğumlarından başlayarak, bu ağır yükü kaldıracak biçimde sarayda eğitilir; belli bir olgunluğa ulaştıktan sonra da küçük sayılabilecek bir yaşta, yanlarına devletin seçkin kadroları katılarak “*şehzade vali*” olarak önemli taşra şehirlerine (*Konya, Manisa, Amasya, Trabzon, Kastamonu...*) yönetici olarak görevlendirilirler ve geleceğin yöneticileri buralarda olayları yaşayarak, devletin içerisinde pişerek yetişirlerdi. Bu merkezler de, İstanbul'daki sarayın birer minyatür örneği olarak Osmanlı Devlet yapısı içinde sanatın ve bilimin geliştirici ve koruyucu rolünü üstlenir, devlet içerisinde farklı bir kültür merkezi olarak ortaya çıkardı. Şahzadenin çevresindeki görevlilerden önemli bir kısmı şairlerden seçilirdi. Şehzade Cem'in bağlıları olan “*Cem şairleri*” bu konuya örnektir. Dönemin ünlü sayılan; *Cem Sadisi, Haydar Bey, Sehaî, Kandî, Şahidî* gibi şairler, Cem'in Konya valiliği ile başlayıp gurbetlerde sürgün gezdiği Frengistan günlerindeki tüm macerasında yanında olmuşlardır.

Osmanlı Hanedanının yapısında ilk dikkati çeken, padişahların yabancı kadınlarla evlenmesidir. Bu yabancı kadınlar, küçük yaşta sarayda iyi bir eğitim ve öğrenimden geçirilmiş, Türk dışındaki ırkların seçkinleridir. Gerek fiziki güzellik, gerek zekâ düzeyi olarak özenle seçilen bu kadınlar, sarayda çok zor bir eğitim ve öğrenim sürecinden geçirilir. Kendi ırklarının en iyilerinden olan bu hanımlar, bu eğitim sürecinin sonunda tam bir “Osmanlı Hatunu” olurlar.

Tarihçiler, bu seçimin bilinçli olduğunu savunurlar. Türk kanından hanımlarla saray mensuplarının evlenmeleri durumunda, Osmanlı Hanedanı dışında hanedanların güçlenmesine olanak sağlayacağı tehlikesi nedeniyle bu yönetime başvurulduğunu düşünürler. Ben başka bir noktaya, genetik bilimi verilerine göre, F1 jenerasyonu dediğimiz ilk melezleme kuşağının özelliklerine dikkat çekmek istiyorum. Bilindiği gibi, melezlemede, ilk kuşak her iki ebeveynin de üstün özelliklerini alır. İlk kuşak iridir, güçlüdür, verimlidir... Osmanlı Hanedanının sürekli böyle bir evliliğe zorunlu tutulması, fiziki anlamda üstün özellikler taşıyan nesillerin oluşumuna neden olduğu gibi, diğer ırkların üstün özelliklerinden yararlanılmaya neden olmuş olabilir. Bu fiziksel kazanımdır. Osmanlı padişahlarının üstün fizik gücü taşımalarının bir nedeni de bu olabilir. Bilindiği gibi ok atmada, gürz savurmada, mızrak atmada, hatta güreşte, Osmanlı hanedanının üstün meziyeti bir efsane gibi anlatılmaktadır. Padişahın attığı ok, mızrak ve gürzler, aşılmanın rekorları oluşturmuştur. Bir örnek olmak üzere Ünsal Yücel'in “*Türk Okçuluğu*” kitabındaki bir yargıyı aktarmak istiyorum. “*Dünya okçuluk tarihinde en uzun mesafeye ok atma rekoru Türk sultanı II. Mahmut'a aittir.* II. Mahmut, yıldız havasıyla ok atılan “Hasan taşı” menzilinde 21 cemaziyülevvel 1251 (1835) günü, 1221 gez uzaklığa (1 gez=66 cm.)=805.86 mt. ok atıp taş diktirmiş, bir yıl sonra 13 Recep 1252 günü, aynı yerde, 7 gez aşırı atarak taşını 1228 geze sürmüştü (810.48 mt.)”

Melez olmanın bir diğer kazanımı da kültürel olanıdır. Türkçe'nin dışında büyük bir olasılıkla ana dil olarak bir Balkan (veya Kafkas) dili öğrenilecektir. Arapça ve Farsça mutlaka öğrenilecek, bunun dışında da Avrupa dilleri öğrenmek söz konusu... Bunun ötesinde, melez olanın, dünyanın diğer kültürlerinin ayırıcılığına, onları algılaması da kolaydır. “*cihan padişahı*” unvanını alması muhtemel birisinin, küçük yaşta başlayarak yeryüzünün büyüklüğü, insanların, kültürlerinin ve örflerinin çeşitliliğini anlaması, yönetim açısından önemlidir. Bazı kabuller nedeniyle, daha verimli bir yönetimin altyapısı olarak önemlidir.

Dünyalı olmanın koşullarından birincisi, başka kültürleri tanımış olmaktır. Yerelden evrensel açılım, böyle bir altyapının üzerine kurulabilir. Doğuştan var olan özellikler, eğitim ve öğrenimle yönlendirilir. Taşra şehirlerinde kendilerine minyatür bir ülke kurularak yönetici olarak yetişmeleri sağlanır. Savaşlara katılırlar. **Hem “bir ülke nasıl yönetilir”i, hem de “savaş nasıl kazanılır”i, uygulamalı olarak görürler.** Her biri fiziksel ve kültürel anlamda iyi yetişmiş, maksimuma ulaşmış, mükemmel yakın insanlar olan şehzadeler için trajedi, hepsinin babası olan padişahın, erkini yitirmesi, yaşlanması veya ölmesi ile başlar Sarayın içinde, bürokrasiye en yakın olanı,

ordunun en çok tuttuğu; başkente en yakın olan sancakta bulunan ya da annesi en çok güçlü olup, en iyi siyaset yapabilen, en hızlı hareket edebilen saraya ulaşır padişah olur. Geri kalanlar ise, çocuklarıyla birlikte ölürlür. Bu sert ve gayri insanî gibi görünen uygulama, doğal olan bir şeye çok benzemektedir. Bilindiği gibi, insan ve hayvanların döllenmelerinde bir kural vardır: Erkek, 300-400 milyon sperm hayvancığı salgılar. Bunlar yumurtaya ulaşmak için bir yarış başlatır. En güçlü olanı yumurtaya ulaşır, dölleri ve yumurtanın çevresindeki zar, diğer sperm hayvancıkların girmesini imkânsızlaştırmak üzere kalınlaşır. Diğer bütün spermatazoonlar, bu zara takılır, geçemediği için bir süre sonra ölürlür. Bir yumurtanın döllenmesi için konulan kuralların tümü, bir dünya devletinin döllenmesi anlamına gelecek yöneticisinin seçiminde aynen geçerli kılınmıştır. İyi yetişmiş, çok değerli şehzadeler, çocuklarıyla birlikte *“Nizam-ı âlem olan Cihan Devleti”*ne zarar veremeyecek konuma getirilirken, *“bir iklime iki padişah sığmaz”* kuralından hareket edilmektedir. Gelecekte birbirlerine rakip olması kaçınılmaz olan iki kardeşin, küçük yaşlardan itibaren *“kardeşlik”* duygusunu algılama boyutu nedir? Bu konuda fazla bir veriye sahip değiliz. Esasen bütün Türk tarihinde, *“Bilge Kağan/Kültigin”*, *“Tuğrul ve Çağrı Beyler”* ile *“Sultan Orhan ile kardeşi Alaattin Paşa”*nın dışında olumlu örneği yok gibidir. Kardeşlerin birbirini kabul edişi zordur. Söz konusu olan devlet erkini paylaşmak, ya da bu erki başlatmak olunca olanaksızlaşır. Rekabet, kendini daha çok lâıyk görme, hatta kıskançlık, insanın, insan olmasının doğal sonucu olan birer zaaf olarak yürürlüktedir. Yumurtayı döleyen tek spermatazoon örneğinde olduğu gibi, diğerlerinin yok edilmesi, doğal bir kural olarak hükmünü icra eder.

Büyük bir ülke yöneten kişinin, kişisel yaşantısının, özel hayatının sınırlarının belki de en dar alana sıkışıp, kalması kaçınılmazdır. Büyük bir ülke; örgütle, organizasyonla, kurallarla yönetilir. Bu kurallar da, devlet büyüdükçe, dünya için önemli oldukça, kişisel yaşamın sınırlarını alabildiğini daraltır, azaltır. Osmanlı İmparatorluğu gibi cihânşümûl bir dünya devleti, kendini Nizam-ı Âlem gören bir devlet organizasyonunda, kişinin yönetici olarak özgür alanı yok denecek kadar azdır. Bu, o günkü devletlerde geçerli bir kural olduğu gibi, bugünkü devlet yönetimleri için de geçerli olan bir kuraldır. Bu nedenlerden dolayı Osmanlı hanedanının; baba-oğul, karı-koca, kardeşler arası ilişkilerle, dede-torun ilişkisini; devlet yönetme konumu olamayan başka ilişkilerle kıyas etmek doğru olmayabilir. *“Nev’î şahsına münhasır”* bir hâldir, kendi kuralları ile değerlendirilmesi doğrudur.

Yavuz Sultan Selim’in padişah olduğu dönemde bir saray nakkaşı, Yavuz’un dedesi Fatih Sultan Mehmet’in bir portresini yapar, resmi Yavuz’a gösterir. Yavuz beğenmez. Yeteri kadar bezemediğini düşünür. *“Beni küçükken dizine oturturdu. O yüzden çok iyi hatırlıyorum, doğan burunluydu”* dediğini okuduğumda şaşırımdım. Olağan aileler için çok doğal olan bu dede-torun ilişkisini, emperyal bir ülkenin sarayında görmek gerçekten şaşırtıcıdır. Yavuz için de, bu doğal olması gerekli hal, anlatılmaya değer bulunmuştur. Sperm hücrenin yumurta hücresini döllenmesinden sonra, kalınlaşan hücre zarının diğer bütün sperm hücrelerini öldürdüğü gerçeği çerçevesinin trajik ortamında düşünüldüğünde, Osmanlı Hanedan Tarihi’nin bir *“Acılar Tarihi”* olduğunu anlamamız kolaylaşır. Bu, *“kendi kanıyla beslenmesi”* kendine kader kılınmış bir tarihtir. Her an, bir meydan savaşının inanılmaz görüntülerinin yaşandığı bir tarihtir. Bir bakıma **kendini, devlete feda edişin tarihidir.**

Bu salt Osmanlı’nın tarihi değildir. Belli bir dönemde tüm dünya ülkelerinde hanedanların acınası tarihidir. Ancak Osmanlı, dünyanın düzeninden kendini sorumlu tutan bir anlayıştan çıktığı için, bu acıyı en büyük ölçekte yaşamıştır. Osmanlı hanedanının 600 yıllık tarihi boyunca nasıl bir yaşantısı olduğu, bu ülkede yaşayan insanların çeşitli kaynaklardan edindiği bilgilerle, bilinen bir olaya dönüşmüş, gizliliği azalmıştır. Bu nedenle ayrıntılara fazlaca girmeden yirminci yüzyıl başlarında düşüncelerini ortaya koymuş bir gelenekçi şair, oyun yazarı ve eleştirmen, **T.S.ELİOT**’tan, Eliot’ın iki görüşünden söz etmek istiyorum.

Birincisi: *“Şimdi ile geçmiş arasındaki ayrım, bilinçli şimdinin, geçmişin kendi kendisinden olamayacağı ölçüde, geçmişten haberli olmasıdır.”*

Bu tespite, en çok günümüz Türkiye’sinde yaşayan, bir tarih bilincine sahip olmaya çalışan insanlar için ihtiyaç vardır. Bilinçli olan *“şimdi”*nin, geçmiş değerlendirmesine, geçmişin kendi kendisinden olamayacağı kadar doğru bilgilerden ulaşılmış yargılarla geçmişten haberi olması, *“şimdi”* ile *“geçmiş”* arasındaki en önemli ayrımdır denilmektedir. *“Şimdi”*nin bilinç düzeyinin belirleyici ve ölçüğünün de bu olduğu vurgulanmaktadır.

İkincisi: *“Gerçeğin olduğu kadar sonsuzun da, geçiciyle birlikte sonsuzun da duygusu olan bu tarih duygusudur yazarı gelenekçi kılan”* dendiikten sonra, gelenek düşüncesine temel taşı olacak şu yargıyla beslemektedir düşüncesini: *“Hiçbir ozanın, hiçbir sanatçının tek başına bir anlamı yoktur. Onun anlamı, değerlendirilmesi, ölmüş ozan ve sanatçılarla olan bağının değerlendirilmesidir. Ona tek başına değer biçemezsiniz, karşıtlık ve benzerliklerini belirtmek için, ölmüşler arasına yerleştirmemiz gerekir. Bunu yalnız tarihsel değil, estetik eleştirisinin de bir ilkesi olarak söylüyorum.”*

Konumuz *“Osmanlı padişahlarının şiirlerindeki insanî altyapı, insanî boyut”* olunca, Eliot’ın tarih ve estetik için ilke olarak ortaya koyduğu yargı da geçerli olacağı en iyi alanı bulmuş olmaktadır. /Geçmişten günümüze baktığımızda, günümüzü hem çağın ölçütleri ile hem de tarihin verileri ile değerlendirdiğimizde, siyasetten bürokrasiye, yargıdan orduya, ticari hayattan işçi sorunlarına, sanayi meselesinden tarımın meselelerine kadar, **karşı karşı kaldığımız temel çalkantılarla geçmişi kurcalayan/geleceği kuran senaryo ve değerlendirmen mahrum**

olmamızı, neden olarak görmekteyiz. Bu genelleme gibi görülebilir. Ayrıntıları tartışırken hep temelden kopuşumuzu gördükçe, böyle bir genellenenin bile doğru yöntem olduğu düşünülebilir. Ülkemizin eğitim, sağlık ve tüm konularda üretim alanlarındaki biçare vaziyeti; özellikle insan hakları ve yargı konularında karşı karşıya kaldığı çıkmaz, herkesin “hemen şimdi” diyerek ortaya çıkacağı bir kıyameti vurgulamaktadır./

Divan şiiri diye isimlendirdiğimiz, Osmanlı hanedanının hâkim olduğu dönemi de kapsayan şiirimiz, Eliot’ın, “*gelenek*” tarifi içerisinde yerini bulmaktadır. Çünkü **gelenek, hem sanat eserlerinin kendi aralarında kurdukları nesnel düzen, hem de edebiyatın dayandığı kültür düzenidir.** Yaşayan her büyük ozanın, yaşadığı çağla insan duygu ve düşüncesinin son sınırlarına vardığı, dilinin o çağdaki tüm olanaklarını tüketerek yeni bir deyiş getirdiği kabul edilir. Onun ardından gelenler ise, duygu ve düşüncenin türlü alanlardaki değişmeler sonucunda vardığı yeni sınırlara erişmek zorundadırlar. Divan şiirinde sadece nazire/ ve tahmis geleneği, bu zorlamayı son noktanın ulaştığı yerin ötesine taşımaya yeter. Çünkü yine **Eliot**’ın dediği gibi, “**Şiirde, geçmişe hiçbir şey borçlu olmayan tam bir yenilik yoktur**” Bizim geleneksel şiirimiz (**Halk şiiri ve Divan şiiri** olarak adlandırılanlar) bu yargının hakkını tam olarak verir. *Geçmişten beslenir ama gününü yansıtır.* Bir bakıma “*kökü mazide olan ati*” sözüyle açıklanır.

Cemal Süreya, divan şiirini, imparatorluğun şiiri olarak düşünür. Bu da doğrudur. Büyüklük kavramı öylesine sınırlarını genişletmiştir ki, şiirin soyuta yolculuğu hızını artırmıştır. Esasen emperyal bir devletin kurulması için Türk geleneği içerisinde işin alt yapısı hazırdır. Timur, Selçuklu, Osmanlı... hangi hanedan gelirse gelsin, kendisini bir üst imparatorluğa bağlayarak, gelenekteki yayılmacılığının gerekçelerini hazırlamaktadır. Ya ana tarafından Cengiz Han’a, ya da Oğuz Han soyuna bağlanmakta, cihangirliklerine sebep bulmuş olmaktadır. **Ali Şîr Nevaî**’nin çok büyük bir imparatorluğu Türkçe ile kuracağını söylemesi, bir kültür imparatorluğuna dikkat çekmesi, sebepsiz değildir. **Sultan Babür, Hüseyin Baykara gibi Timurlular, söz ikliminin de hünkârı olma cehdini göstermişlerdir. Bu arada da Kadı Burhaneddin’i unutmak da mümkün değildir.** “*her dem taze*” gazelleri, her zaman Türk dilinin doruklarını oluşturmaktadır.

Osmanlı Hanedanı içerisinde, şiir söylemek, olağan bir durum gibidir. Haremdeki kadınlara söz ustalığının zirveleri olan şiir öğretilir. Cenk meydanında savaşıp padişah da bu nedenle, şiirin içindedir. Şiire saygı, sevgi, hayranlık duyulur. Padişah olamamış, bunun acısını yaşamış birçok şehzadenin, kendini bugünün insanlarına anlatması için şiirden başka silahı kalmamıştır. *Şehzade Cem*’in Oğuz Han adlı oğlunun öldürülmesi nedeniyle söylediği mersiye; *bir babanın, gurbet elde sürgün bir babanın, gurbet elde sürgün gezen yenilmiş bir babanın* figânı gibidir. *Şehzade Bayezit*’in “*İran erenleri ile Turan erenleri*”ni ululayıp, sığındığı Acem Şahı’na övgü yağdırdıktan sonra kendini affetmelerini “*Sultan-u Rum-u Horasan erenleri*”nden dilemesi, yine aynı doğrultuda başkaldırı ile özü med cezir gibi gösteren duygu denizleridir.

Osmanlı Padişah şiirleri büyük bir çeşitlilik gösterir. İlk kez şiir söyleyen Padişah’ın **II. Murat** olduğu söylenir. (Ölümü 1451)

“*Sâki getir getir yine dünkü şarâbımı
Söylet dile getir yine çeng ü rebâbımı
Ben var iken gerek bana bu zevk u bu safâ
Bir gün gele ki görmeye kimse türâbımı*”

mısralarında gizlenmiş bir Ömer Hayyam vardır. Haftada iki gün şairleri toplayıp, bilim adamlarıyla çeşitli konuları tartıştığı, Latifi Tezkiresi’nin bize ulaştırdığı ilginç bilgilerdendir.

Şiirlerini ilk kez bir divanda toplayan Osmanlı Padişahı ise, 1432-1481 yılları arasında yaşamış olan şair **Avnî**’dir (**Fatih Sultan Mehmed Han Gazi** adıyla padişaktır)

“*Sakiyâ mey sun ki bir gün lâlezar elden gider
Erişir fasl-ı hazân bâğ-u bahâr elden gider.*”

*Her nice zühd-ü salâha mâil olur hâtırım
Gördüğümce ol nigârı ihtiyâr elden gider.*

*Şöyle hâk oldum ki, âh etmeye havf eyler gönül
Lâcerem bâd-ı sabâ ile gubâr elden gider.*

*Gırre olma dilberâ hüsn ü cemâle kıl vefâ
Bâki kalmaz kimseye nakş u nigâr elden gider.*

*Yâr için ağyâr ile merdâne ceng etsem gerek
İt gibi murdâr rakîb ölmezse yâr elden gider.”*

“Avn: Yardım” kökünden “Avnî:” **yardımla ilgili**” mahlasını almaya karar vermiş Padişah’ın, dönemin bilim adamları ile asker-sivil bürokratlarını toplayıp onlarla müşavere etmesi, zaman zaman da müşaare “karşılıklı şiir söyle(ş)me, şiir yarışı, birbirlerine şiir söyleme” yoluyla bir mısraya 30’dan fazla mısra söyletmesi ilginçtir. Devlet adamının güncel uğraşısı arasında **şiiirden değerlenme** açısından has bir örnek oluşturduğu için önemlidir. “Hattın haddin yüzünü tuttu nitekim ey can” mısraı padişah tarafından söylenince müşaare yoluyla;

Mahmut Paşa: Rum iklimine zincir gösterdi nazm-ı divân
Molla Gürani: Lâl’in tabak içinde pıruze lerzân
Eftâlzade Hamidüddün: Gül defteri dürüldü geldi vücuda reyhân
Molla Kırımî: Levh üzre yazdı hemân ayât-ı nazm-ı Kur’an
Molla Musluhiddin Kastalanî: Devr-i kamerde yazdı tuğrayı şâh-ı devrân
Molla Hızır Bey: Ayine-i vücûdu dâd-ı dîl-i muhibbân
Molla Hatibzade: Düşmüş kenar-ı şemse zill-ı sehâb-ı yezdân
Şerif-i Amidî: Gülzâr-ı hüsn üzre yitti benefşe reyhân

Fatih’in danışmanları (musahipleri) arasında edebiyatımızın en önemli şairlerinden **Ahmet Paşa**’nın bulunması, bir özellik olarak belirtilmelidir. (Maiyetinde 185 şair bulunduğu söylenir.) *Latifî tezkiresi*’nin kaydına göre, “Saltanat dönemi bilgi ve fakihler devri, hünerliler ve fasihler çağıydı (...) Her nerede sahasında uzman ve yegâne bir bilgin varsa, ister Sind, ister Hind’de olsun, büyük ikramlar ve paralar ile yolunda çok mal ve mülk harcayıp, yüksek makam ve mevkiler ile onları özendirip, zorunlu olarak her birini ülkelerine veda ettirerek, yerlerini yurtlarını terk ettirmiştir.” **Ali Kuşçu** adlı tanınmış bilgini Acem’den Osmanlı ülkesine davet edince onu yüceltmek için her durağına bin akçe takdir etmişti. **Hint’de Hace-i Cihân**’a, Acem’de **Mevlana Cami**’ye her yıl bin flori gönderilmiştir. Bu örneklerden, o dönemde şairlerin, sözleriyle geniş bir alanı etkiledikleri, bir bakıma kamuoyu oluşturdukları, bugün yazılı ve sözlü basın, internetin fonksiyonunu üstlendikleri, toplulukları, etkileyen kişi ve grupları etkiledikleri anlaşılmaktadır. Cihangir/emperyal amaçlı devlet adamlarının bunları maddi ve manevi iltifatlarla, kendi kamuoylarını oluşturmada yardımlarını almayı amaçladıkları ortaya çıkmaktadır.

Şiirin bir başka fonksiyonu, ülkelerin başındaki devlet adamlarının şiir aracılığıyla haberleşmesi, politik ve askeri mesajlar vermesidir. **Kadı Burhaneddin**’in yaşadığı dönemde kendi ülkesinin geleceği için tehdit unsuru olarak gördüğü **Toktamış** ve **Timur** için söylediği tuyuğ, bu konu için örnek niteliğindedir:

“Ezelde Hak ne yazmışsa bolur
Göz neni ki görecek ise görür
İki âlemde Hakk’a sığınmışız
Toktamış ne ola, ya Aksak Timur?”

bunun gibi, döneminde Anadolu Birliği’nin kurulmasını en çok hırpalayan ve engelleyen **Karamanoğlu** için **Fatih**’in söylediği:

“Bizimle saltanat lâfın edermiş ol Karamanî
Hüdâ fırsat verirse ger kara yere karam anı”

sözü, tatlı bir cinasla birlikte büyük bir tehdit içermektedir.

21 yaşında devleti yönetme görevi üstlenmiş, otuz yıl bu işi sürdürmüş, genç sayılacak bir yaşta ölmüş, döneminde unutulmaz fetihler yapmış, uluslararası çapta yürüttüğü siyasetle Balkanlar’a yayılmanın hem kapısını açmış, hem de ileri noktalara taşımış bir devlet başkanıdır. Tarihçilerin “Osmanlı fetihleri Anadolu’da, Ortadoğu’da ve Balkanlar’da ekonomik canlanmayı ifade eder “sözü, bugün de bir devletten beklenen en önemli fonksiyonun ifadesidir.

Fatih’in;

“Senin zencir-i zülfünden dîl-i divâne bend ister
Usandı derd ile candan asılmağa kemend ister”

mısralarını ihtiva eden müfredi, bugün de mükemmel bir aşk şiiri olarak değerini koruyan sözlerdendir. Fatih’in oğlu 8. Padişah II. Bayezid, 33 yaşında yönetimin başına geçti, ülkeyi 31 yıl yönetti. “adl”; *doğruluk*” kökünden *Adli mahlasını seçti*. Şiirleri divan biçiminde derlenmiştir. Kardeşi Cem Sultan’la olan iktidar mücadelesi, söylencesi çok bir olaydır.

“Harim: biri için kutsal olan şeyler, başkasına kapalı olan yer, evin içi” kökünden **Harimî** mahlasını seçen **Şehzade Korkut** da, **Yavuz Sultan Selim** gibi, Osmanlı hanedanının en çetin isimlerinden birisiyle, yitireceği bir mücadele sürdürmüştür. Bu yenilginin, Şehzade Cem ve Şehzade Korkut’a şiir olarak yansımaları bir feryat niteliğindedir. **Aslında Şehzade şiirlerini özel olarak incelemek gerekir.** Osmanlı hanedanı içerisinde, şehzadeler arası mücadelenin, yönetimi ele geçirme kavgasının en belirgin olduğu dönem, Timur’un Yıldırım Bayezid’i yendikten sonraki “*Fetret Devri*” denilen dönemdir. Yıldırım’ın şehzadelerinin, etkin olan dış güçlerin (Timur, İran gibi) veya iç güçlerin (Yeniçeriler, sivil bürokrasi, ahiler gibi) desteğini almaya çalışarak kıyasıya bir mücadele sürdürdükleri bilinmektedir. Dört şehzadenin on yıllık kavgası zaten üzerinden, rahmetli **Kemal Tahir**’in söylemiyle “**Topal Kasırga**” geçmiş ülkeyi, defalarca örselemiştir.

Kanunî’nin şehzadeleri, - her ikisi de şair olan ve ecelleriyle yirmi iki yaşında ölen- **Şehzade Mehmet** ile **Şehzade Cihangir**, ölümleriyle babalarını üzmüş, hatta şair babalarınca ölümlerine tarih düşürülmüştür. Babasına başkaldıran Şehzade Bayezid, şiiri, yaşamsal bir konuda siyasal unsur olarak kullanmıştır.

“Ey seraser âleme Sultan Süleyman’ım baba
Tende cânım cânımın içinde cânânım baba
Bâyezidine kıyar mısın benim cânım baba
Bîgünâhım Hak bilir devletlü sultanım baba”

sözleriyle başlayan şiiri, buna **Muhibbî**’nin;

“Ey demâdem mazhar-ı tuğyân ü isyânım oğul
Takmayan boynuna hergiz tavk-ı fermânım oğul
Ben kıyar mıydım sana ey Bayezid Han’ım oğul
Bîgünahım deme bari tevbe kıl canım oğul”

sözleriyle başlayan yanıtı, konusunda en önemli örneklerdendir. Yine Kanunî’nin şehzadelerinden o dönemde yaşayan insanların çok değer verdikleri **Şehzade Mustafa**, dramatik ölümüne, on beş mersiye yazılmakla, şiir tarihimize girmiştir. **Taşlıcalı Yahya Bey**’in Şehzade Mustafa Mersiyesi, dönemin sosyal içerikli, içinde tespit ve eleştiri taşıyan cesur şiirlerindedir. Aynı zamanda, “*Meded meded bu cihanın yıkıldı bir yanı*” gibi alışılmadık bir haykırıyla başlayan şiir, tarihe not düşmektedir:

“Ecel Celâlileri aldı Mustafa Han’ı
Tolundu mihr-i cemâli bozuldu divânı
Vebâle koydular âl ile Âl-i Osmânı
Geçerler idi geçende o merd-i meydânı
Felek o cânibe döndürdü şâh-ı devrânı
Yalancının kuru bühtânı buğz-ı pinhânı
Akıttı yaşımızı yaktı nâr-ı hicrânı”

sözleriyle bu konudaki gizli sırları imgeler yoluyla, dokundurularla açıklayan şiir, en son “nizâm-ı âlem” olan padişaha duayla son bulmaktadır. Ancak, bu arada Zal Mahmut’tan Rüstem Paşa’ya kadar ölümden suçlu görülen herkes teşhir edilmektedir. Yahya Bey, son kıtada, çekinmeksizin kendi ismini de geçirerek bir cesaret örneği göstermiştir.

Savaşçılığı, siyasal dehası, kararlılığı konusunda çok söz söylenecek **Yavuz Sultan Selim**’in hikâyesini **Selimnâme** adı verilen yapıtlar anlatmaktadır. Bu tür selimnameler yazılacak ortamı hazırlamak da, Yavuz gibi usta bir yöneticiye yakışmaktadır. Farsça divanı vardır. Arapça şiirler yazdığı da bilinmektedir. Farsça divanının, **Alman İmparatoru II Wilhelm**’in emriyle 1904’de **Prof. Horn** tarafından yayınlanması, başka bir Alman’ın **Nietzsche**’nin “**dağ dorukları birbirini görür**” teziyle açıklanabilir. “*Şirpençe*” adlı bir hastalıktan ölmesi ile şiirinde geçen “şir” ve “pençe” kelimeleri ironi gibidir.

“Merdûm-i dideme bilmem ne füsûn etti felek
Giryemi kıldı füzun eşkimi hûn etti felek
Şirler pençe-i kahrımdan olurken lertzân
Beni bir gözleri ahûya zebûn etti felek”

Yavuz’un;

“Ben yatam layık mı karşımda ol ayakta dura
Serv kaddim din ben öldükte namazım kılmasın”

beyti ile Bakî'nin

“Kadrini seng-i musallada bilüb ey Bakî
Durup el bağlayanlar karşısında yarân sâf sâf”

beyti arasındaki karşıtlık, belki de yaşamı boyunca ihsan dağıtmış bir “Padişah Şair”le ihsan almış bir “Yargıç Şair”in ruh halini de yansıtır. Yine **Yavuz**’un bir Türkçe gazeli, **Kadı Burhaneddin**’in şiirleri gibi temiz bir Türkçe’yle söylenmiştir.

“Gözlerimden aktı deryalar gibi yaşım benim
Dostlar çok nesne gördü onmadık başım benim.

Geçmek için seyl-i eşkimden hayâlim askeri
Bir direkli iki gözlü köprüdür kaşım benim.

Her gece altun benekli asmaniler giyip
İşbu çarh-ı pîre-zen olmuştur oynaşım benim.

Ben geda gurbet diyarında kalırdım yalnız
Mihnet ü derd ü belâ olmasa yoldaşım benim.

Ey felek dokuz dolu cam içmeyince Han selim
Dehr içinde olmadı hergiz ayaktaşım benim”

Yavuz Sultan Selim gibi kararlı ve kararını uygularken ödünsüz bir yöneticinin, iç dünyasında, ne fırtınalar estiğini ortaya koyması açısından da bu ilginç bulduğum önemli şiirlerdendir. *Benim bu şiirde gördüğüm en dikkate değer vurgu, Han Selim adını kullanarak, yaşadığı olaylarda çok yıprandığını düşündüğü kendisine, kendi benliğine, kişiliğine acımasıdır. Olayların yaraladığı bir canlı olduğunu gözler önüne sermektedir. Geceleri lacivert gökkubbede, yıldızların altında, “Çarh-ı pîre-zen” (Bu yaşlı kocakarı olan çark) ancak ona oynaş olabilmış. Bu korkunç yalnızlığın açıklamasıdır. Kaşı, bir direkli iki gözlü köprüye benzetip, hayal askerlerinin kendi gözyaşından oluşan seli geçmek için bu köprüyü kullandığını söylemek, ilk kez rastlanan bir imgedir. Bu gazeli ana başlık olan “Padişah’ın muazzam yalnızlığı” adına uygun düşünmekteyim.*

Osmanlı Hanedanı’nın şiir serüvenini didiklerken en önemli saydığım isme geldik. Adı **Muhibbî** olan (Seven, sevgi besleyen anlamında muhible ilgili), ancak devlet yönetirken **Kanunî Sultan Süleyman** adını kullanan, 71 yıl yaşamış, bunun 46 yılında Osmanlı İmparatorluğu gibi gerçek bir “dünya devleti”ni yönetmiş; **Bakî, Zatî, Hayâlî, Fuzûlî** ile çağdaş olmuş, 15935 beyit, 2799 gazeli olan bir şaire...

Yaşadığı deneyimi insanlara aktaran, şiirlerinde insan olma çabasına öncelik veren, hatta,

“Halk içinde muteber bir nesne yok devlet gibi
Olmaya devlet cihânda bir nefes sıhhat gibi

Saltanat dedikleri ancak cihan gavgasıdır
Olmaya bahtû saâdet dünyada vahdet gibi”

sözleriyle, kamuoyunun çok önemsedığı devletin, sağlıklı bir nefes kadar önemi olmadığını söyleyip, saltanatı “**Cihan kavgası**” olarak niteleyip, hatta küçümseyip, vahdet gibi bir saadetin olmayacağını vurgulaması ilginçtir. Başka bir gazelinde, sevgilisini överken, kendi sultanlığını ve sahip olduğu ülkeleri, sevgilisi ve sevgisi karşısında yoksaması ilginçtir.

“Celis-i halvetim, varım, habibim, mâh-ı tâbânım
Enisim, mahremim, varım güzeller şahı, sultanım (...)

Stanbul’um, Karaman’ım, diyar-ı Mülket-i Rûm’um
Bedahşan’ım ve Kıpçağ’ım ve Bağdad’ım, Horasan’ım.

Saçı vavım, kaşı yayım, gözü pür fitne bîmarım
Ölürsem boynuna kanım meded hey nâ-müselmanım.

Kapında çünkü meddahım, seni medh ederim dayım
Yürek pür-gam, gözüm pür-nem, Muhibbîyem ü hoş-halim”.

Bir başka şiirinde

“Tir-i bârân ettiler her bir yaneden gamzeler
Dil gibi sinemde bir muhkem hisarım aldılar”

sözü, nice hisarlar almış bir padişahın sevgisini açıklama biçimi olarak uygun düşmektedir. Çok önemli bir şairdir Muhibbî. Kanunî Sultan Süleyman da tarihçilerin öneminde birleştiği bir devlet başkanıdır. Oğulları ile üzücü kavgası, bir baba, bir insan olarak kendi trajedisidir. Divanı, sevgi şiirleri ile doludur. Muhibbî adını, **yüreğinin yigittliğiyle hak etmiştir**. Divanında, çok sevdiğim bir gazelini sizinle paylaşmak istiyorum:

*“Dilberim seyretmeye gülzara çıktı bağ ile
Mahrular birbirine gösterir barmağ ile.*

*Bir ayağ üzre gelüb bel bağlayubdur hizmete
Servin indi ayağına kara su durmağ ile*

*Bigünâh uşşâkı öldürme benim çok sevdiğim
Tükenir sanma senin aşıkların kırmağ ile*

*Gel beni öldür rakibi görmeyem kuyunda tek
Bu meseldir bülbül olmaz bir kafeste zağ ile.*

*Sineye şol denlü yaktı bu Muhibbî dağlar
Der gören, kûh-ı belâ kaplanıdır bu dağ ile.”*

diyen *Muhibbî'den Selim'*ye geçiş bir irtifa kaybı gibi olabilir. Hiç sefere çıkmayan, İstanbul'da doğup İstanbul'da ölen ilk Osmanlı Padişahıdır. (Karaman, Saruhan, Germiyan valiliği hariç) (1524-1574) Sekiz yıl padişah olarak devleti yönetmiş, elli yaşında ölmüştür.

*“Biz bülbül-i muhrik dem-i gülzâr-ı firâkız
Ateş kesilir geçse sabâ gülşenimizden”*

müfredi, zengin, benzersiz ve ilk olan imajlarla doludur. **II. Selim**, Selimî mahlasını seçmiştir kendine. Ateş kesilmek, rüzgârı yakan ateş, şiirimizde ilk kez kullanılmaktadır. 1574'de padişah olup, 21 yıl sonra 49 yaşında ölen, **III. Murad**, 1566 gazelle çok şiirli, divanlı padişaktır. Hat sanatıyla da uğraşmıştır. Arapça, Farsça ve Türkçe'ye hâkimdir.

*“Bizi surette gördün Padişâyız
Velî mâ'nâda bir kemter gedâyız.*

*Bizi yâr eşiğinde anlama yâd
Kamuya yâd u yâra âşınayız”*

şiirinde olduğu gibi, gösterdiği tevazû, birçok divan şairinde görülen “aşk padişahı, acının başbuğu, gam leşkerinin beyi” gibi yakıştırmaları hatırlatmaktadır. Hele de çağdaşı ve hemşehrisi **Hayalî** tarafından “Âlem-i istiğ-nadadır ve perişanlık ve bî-ser ü samanlık ile özge hevadadır.” diye tanımlanan, 1534 ölümlü **Hayretî**'nin;

*“Ne Süleyman'a esiriz, ne Selim'in kuluyuz
Kimse bilmez bizi bir Şah-ı Kerimin kuluyuz*

*Kul olan aşka cihan beğlerine eğmedi baş
Başka sultan-ı cihânız, gör a kimin kuluyuz.”*

sözleri ile karşıtlığı hem konumları, hem şiirleri açısından ilginçtir. Ayrıca **Zatî**'nin:

*“Melamet mülkünü açtım seraser tığ-i âhımla
Bugün ben padişah-ı mülk-ü aşkım bir diyar aldım”*

şiiri de aynı anlamdadır. Şiirlerinde “*Adn: Cennet kökünden Adnî*” mahlasını kullanan **III. Mehmet**, 37 yıl yaşadığı (1566-1603), bunun sekiz yılını padişah olarak geçirdiği ömründe, büyük karışıklıklar, savaşlar yaşadı. 27 yıl gibi kısa bir sürede 13 yıl padişah olan **Bahrî** mahlaslı **I. Ahmet**, büyük karışıklıkları, celâlî isyanlarını (Kuyucu Murat Paşa olayında) yaşadı. Sultan Ahmet Camiini yaptırdı. Saltanatın, **hanedanın en büyüğüne geçeceğine dair veraset kuralı değişikliğini yaptı**. Mevlevî ve Celvetî idi. Divançesi vardır. İlginç bir beyti:

*“Âriyettir saltanat, servet, beden, cümle fenâ
Şimdiden geldi Hüdâ bilir bu devletten gına”*

diyerek, belki de döneminde, altından kalkılması gittikçe zorlaşan, devletin büyük sorunlarını vurgulamak istemiştir. Babasının ölümüne mersiye söylemiştir. **Şeyhülislam Yahya**'nın;

“Aşka kabil dil mi yok şehri içre ya dilber mi yok
Mest yok mecliste bilmem mey mi yok sagâr mı yok”
şiiirine tahmiş söylemiştir. Bu da ilginçtir. 1618’de 14 yaşındayken Padişah olan **Farisî** mahlaslı **Genç Osman**, 4 yıl yönetimde kaldıktan sonra kendi askerlerince boğuldu. Divanı vardır.

“Felek zor eyleyip yıktı gör taht-ı Süleymân’ı
Bozup hikmetini hâk ile yeksân kıldı Lokmân’ı”
mısralarıyla başlayan gazeli

“Şah-ı alemlige sanman ki Farisî ola mağrur
Cefa-yı rüzgârı çekmeden çeksek şu dameni”
önsezi ile bitmektedir. Eteğini çok çabuk çekmiştir. Ayrıca kısa gazeli de içinin aynası gibidir.

“Düştü bir sevdâya gönlüm özge razım var benim
Gönlümün eğlencesi bir serv-i nazım var benim (...)

İstemem dünyada Hind u Rum u Mısır-ı tahtını
Geceler ta subha dek Hakka niyazım var benim.

Farisî söyle gazel tatvil kılma şîrini
Çeşmi ahu, dişleri dür, dil-nevazım var benim.

.....

“Nic’oldu Yusuf-u Mısri ki hüsn içre nâziri yok”

mısraı, söyleyiş ve içerik yönünden, bu talihsiz , bu genç yaşta insafsızca katledilmiş kargaşa ve çöküş dönemi padişahının macerasını, olağanüstü bir şiir diliyle, ne güzel özetlemektedir. . .

11 yaşında Osmanlı Padişahı olan, 10 yıl sonra ancak dirayetle yönetimi eline alabilen, birçok savaşa giren ve başaran, 28 yaşında ölen **Muradî mahlasını kullanan IV. Murad** (1612-1640) kişilik olarak ilginçtir. **Turan Oflazoğlu**’nun “*IV Murat*” adlı oyunu, onun tüm yönlerini ortaya koyar. **Şeyhülislam Yahya**, **Nef’i**, **Nevizade Atayî**... gibi bir çok önemli şairin çağdaşıdır.

Hafız Ahmet Paşa’nın yazdığı, yardım talebini reddeden, onu görevden alıp yerine başka bir tayini bildiren gazeli ilginçtir. Benzeri olduğu sanılmamaktadır. Hafız Ahmet Paşa, Bağdat’ı fethetmekle görevlendirilmiştir. Uzun sürede sonuç alamayınca, santraç terimlerini ustalıkla kullandığı;

“Aldı etrafı adû imdâda asker yok mudur
Din yolunda baş verir bir merd-i server yok mudur

Hasm-ı bed-kiş oyunda ruh be ruh şah mat eder
Cenkte at oynadır ferzane bir er yok mudur

Bir acep girdaba düştük çaresiz kaldık meded
Aşınalar zümresinde bir şinaver yok mudur

Cenkte hempamız olup baş verip baş almağa
Ârsa-i âlemde bir merd-i hünerver yok mudur

Ref’i bidada tekasülde gazez ne bilmeyiz
Derd-i mazlûman sual olmaz mı mahşer yok mudur

Ateş-i suzan-ı adâya bizimle girmeye
Dehr içinde imtihan olmuş semender yok mudur

Dergeh-i Sultan Murad’a namemiz irsaline
Bad-ı sarsar gibi bir çabuk kebuter yok mudur”

gazeliyle padişaktan yardım ister. Padişah da cevabî gazeliyle onu ustaca küçümser. Rüşvet iddiaları yüzünden görevden aldığı, yerine Ali Paşa’yı atadığını aynı gazelde belirtir. Herhalde, yeryüzünde, “**görevden alma ve atama kararnamesi**” olan bir başka şiir yoktur. Bu durum;

“Hafız-ı Bağdad’a imdat etmeğe er yok mudur
Bizden istimat edersin sende asker yok mudur

“Düşmanı mat etmeğe ferzaneyim ben” der idin
Hasma karşı şimdi at oynatmağa yer yok mudur

Gerçi laf urmakta yoktur sana hempa bilürüz
Lîk sende dâd alır bir dad-ı küşter yok mudur

Mertlik dava edersin bu muhanneslik neden
Havf edersin bari yanında dilâver yok mudur (...)

Rüşvet ile cünd-i İslâmı perişan eyledin
İşitilmez mi sanırsın bu haberler yok mudur (...)

Bir Âli-siret veziri şimdi serdâr eyledim
Hızr ü peygamber delil olmaz mı rehber yok mudur

Şimdi hâli mi kıyas edersin âya âlemi
Ey Muradî Padişah-ı heft-kişver yok mudur”

gazelini daha da ilginç kılmaktadır. 26 yaşındaki bir padişahın böylesine bir devlet birikimi de dikkate değer bir özelliktir. **Vefâî mahlasıyla şiir söyleyen IV. Mehmet**’in en ilginç yanı, yedi yaşında padişah olup 44 yıl bunu sürdürmesidir. Sultan İbrahim’in oğludur, avcıdır. Yitirîşlerin padişahıdır. Tahtan indirildikten 6 yıl sonra 1693’te öldü.

“Bunca demdir tîrini hûn-ı ciğerde besledim
Şimdi kasd-ı cân eden anda kanı nân ü nemek”

beyti ilginçtir. Yine Sultan İbrahim’in oğlu **II. Ahmet**, 48 yaşında padişah olduktan sonra 4 yıl yaşadı. (1643-1695). Yitirîş sürmektedir. Şair ve Hattattır. Yabancı dil bilir ve günlük tutmaktadır. **II. Mustafa** ise İkbâlî adını seçmiştir. 39 yıllık ömrünün 8 yılını padişah olarak geçirdi. Yitirîşlere şahit olmayı sürdürdü. Gerilemenin başı **Karlofça** (1699) onun dönemindedir. Tahttan, ayaklanmayla düşürüldü, kısa bir süre sonra da öldü. Şair, müzisyen ve hattat.

Bir müfred’i ilginçtir:

“Başımızdan hiç hevâ-yı zülf-i yâr eksik değil
Mürtefi yerdir anınçün rüzgâr eksik değil”

Necib’i kendine ad olarak seçen **III. Ahmet**, lale devrinin ve ‘patrona Halil olayı’nın padişahıdır. Bu da şair, musikişinas ve hattat, 1770’te düşürüldü. Altı yıl yaşadı 33 yaşında öldü.

Cihangir’i mahlas olarak kullanan **III. Mustafa**’nın, önemli yitirîşlerin padişahı olması bir irinodir. 1774’te 57 yaşında öldü.

“Yıkılıptır bu cihan sanma ki bizde düzele
Devleti çerh-i denî verdi kamu müptezele
Şimdi erbab-ı saadette gezen hep hezele
İşimiz kaldı heman rahmet-i lemyezele”

kıtası, bir kokuşmuşluğun ifadesidir ve onundur.

İlhamî mahlaslı yenilikçi. 47 yaşında katledildi. III Selim (1761-1808), bestekâr, şair, hattat. Sûz-i dilâra makamının mucidi. **Şeyh Galib**’in dostu ve mevlevi. Bir mesnevisinde;

“Eden bu lütfu Mevlâ-yı kerimdir.
Ezelden nâmımız Sultan Selimdir”

diyen. Saltanatı anlatırken, dervişlikle yöneticilik arasındaki med-ceziri yaşayan padişah.

“Bağ-ı âlem içre gerçi pek sâfâdır saltanat
Vasfetsen bir kuru gavgaya câdır salttanat”
Kanunî’nin bir gazelini tahmis etmiştir.

“Derd ile rüyuna baktıkça senin İlhamî
Gerçi handan olur amma ciğeri kan ağlar”

gibi ince söyleyişleri vardır. **Âdli mahlaslı II. Mahmut**, 55 yıllık hayatının 31 yılını padişah olarak yaşadı, 1839’da öldü. Yenilikçi, Yeniçeri ocağını söndürdü. Hattat, şair, bestekâr. Ok atmadaki rekoru, dünyada, hala kırılmadı. **II. Mahmut**’un kızı **Adile Sultan** da iyi bir şairdir. *Osmanlı Hanedanında divanı olan tek kadın olması ilginçtir.*

“Dervişim kendi başıma yine sultan gezerim
Âlem-i aşkta seyyah olup her an gezerim.

Padişah saltanat-ı dehr için kayd çeker
Kayd ü namusu geçin ben dahi üryân gezerim”
şiiirini söylemiştir.

65 yaşında 1909’da padişah olup, 9 yıl padişahlıktan sonra 74 yaşında ölen **Mehmet Reşat**’ın az şiiiri vardır. İddiasızdır. Zaten dönemi İttihat Terakki Partisi’nin yönetiminde geçmiştir. Mevlevî’dir. Çanakkale Zaferi kazanıldığında şu şiiiri söylemiştir:

(Manzûme-i Humâyûn)

“Savlet etmişti Çanakkale’ye bahr ü berden
Ehl-i İslâm’ın iki hasm-ı kavîsi birden.

Lakin imdâd-ı ilahî yetişip ordumuza
Oldu her bir neferi kalâ-i pulâd beden.

Asker evlatlarımın pişgeh-i azminde
Aczini eyledi idrâk nihayet düşmen.

Kadr ü haysiyeti pâ-mâl olarak etti firar
Kalb-i İslâm’a nüfûz eylemeğe gelmiş iken.

Kapanıp secde-i şükârâna Reşad eyle dûa
Mülk-i İslâm’ı Hûdâ eyleye daim me’men”

bu çok içten, sade, basit ve şiiir olarak adandırmanın zorluğunu duyduğumuz manzume, aslında bir şeyi de anlatmaktadır. **Devletin gücü azaldıkça, sanki, sözün gücü de azalmıştır.** Nasıl ki, yıkılışında bile bir imparatorluk olan Osmanlı, son anına kadar bir kaliteyi hep taşımışsa, bugün de rastladığımız kalite kırıntılarını, söz ustası özelliği taşıyanlarda mı aramalıyız?

Kanunî Sultan Süleyman gibi söz ehli Cihan Padişahı’nı Şehzade Mustafa Mersiyesi ile eleştirme cesareti gösteren Taşlıcalı Yahya Bey’in Muhammesi, Osmanoglu’nu iyi anlatan şiiirlerdendir.

“Şadman olsun ki, sultanoğlu sultandır gelen
Bahr u berrin padişahı âl-i osman’dır gelen
Naib-i şer-i Muhammed zill-ı Yezdan’dır gelen
Şark u garbı seyreden hurşid-i rahşandır gelen
Âlemin sahibkıranı Han Süleyman’dır gelen(...)

Bir kemîne bendesini Mısır’a sultan eyleyen
Kerbela seyrini her dervişe âsan eyleyen
Sâyeveş düşmanların hak ile yeksan eyleyen
Dembedem bağrın kızılbaşın kızıl kan eyleyen
Âlemin sahibkıranı Han Süleyman’dır gelen(...)

Osmanlı, **Ali Şîr Nevaî**’nin şu sözündeki hikmeti çok iyi anlamıştı: “**Hiç ordum olmadığı halde, Çin sınırına ve Tebriz’e kadar bütün Türk ve Türkmen illerini, sırf, divanımı göndermek suretiyle fethettim.**” Bu, bir “**kültür imparatorluğu**” dur. Yine, Latîfi Tezkiresi’nden öğreniyoruz ki; şair **Ahmed Paşa, Fatih Sultan Mehmed** için şöyle demektedir:

“Sühândan ola şah-ı devrân
Sözüyle kadr bulur ehl-i irfân”

Bu da bir yönetim imparatorluğudur.

HİCRAN BUĞUSU

Nurullah ULUTAŞ

gecenin nabzını ruhumda duyup
salarım boşluğa kör cenazemi
islenir, kül tutmaz anılar çirkin
anılar içinde körpe güvercin...

bakışı bulutlu şehir düşleri
yeşil bir vadiye kayar yüreğin
heybetli çınarın kolunda solgun
arsız rüzgârlarla üşür ellerin.

uludağ, bilinmez bir türkü söyler
haziran güneşi, kırık bir erkek
çocuk saçlarında zambaklar biter
bilirim hayâli siler gerçekler...

zaman tünelinden aksa bir yıldız
ezgiler değişse, taze baharlar
mahzun bir umudun yaban sorgusu
gözlerin silinmez hicran buğusu.

İKİ ŞİİR

Hasan Hüseyin CESUR

ACZ

Virane olmuş kalbim düşmüşüm viraneye
Bağlasan durmaz gönül benzemiş divaneye

Sormaz mısın ahvalim sen bağban değil misin
Gece gündüz sermestim dönmüşüm peymaneye

Eğlemez beni devran yar u ağyardan uzak
Olmuşum yola revan düşmeden salhaneye

Kimseler bilmez idi defterimde yazanı
Çözdüler kuşağımı girince dilhaneye

Ülfet eyledim ben de bir çift kara göz ile
Ben senin gurbetinde düşmüşüm meyhaneye

AŞK VE KELEBEK

Hep sıradan olsun her şey sıradan
Bir hikâye söyle ağır olmasın
Kafdağı anka ve oradan burdan
Yüzüne şavkı vuran ay solmasın

Omzumda kelebek ruhuma yükür
Akşam derdim birbirinden büyüktür
Aşk bir hayal olmuş rüyam köpüktür
Gönül harabe yar haber almasın

Uzaktan bir şarkı inceden ince
Akşamları gül dalına küsünce
Ecel yârin kollarına inince
Kelebekler uçsun âşık ölmesin

ŞİİR VE GELENEK ÜZERİNE KONUŞMALAR/bir

Muhsin İlyas SUBAŞI

Konuşturan: **Tayyib Atmaca**

Önünüzde tarihi bir kapı var ve siz bu kapıyı elinizde avuç alanınızı aşan bir usta elinde düğülmüş bir açar ile sözün kapısını açtığınızda gelenek ve şiir üzerine döşediğiniz, ruh ve gönül iççiliği ile süslediğiniz şiir otağı nasıl meydana geldi?

Aslında, sorunuzda cevabın da ipuçlarını veriyorsunuz; ‘Tarihi Kapı’, dediğiniz bizim geçmişimizdeki birikimimizdir, daha doğrusu şiir varlığımızı besleyen geleneğimizdir. Şiir, bir insanın iç insiyakıdır, ama onun ortak duyarlılık malzemesi olması, toplumun ruh yapısı ve duygu coğrafyasıyla ilgilidir. Şiiri kendiniz için yazarsanız, sizde kalır, yayılmaz, duyulmaz kabul görmez ve sizinle de edebiyat mezarlığına gömülür gider. Onun sizinle ve sizden sonra da canlı tutacaksınız, insanınızın beklentilerini dikkate alacaksınız. Biz millet olarak kaç bin yıldan beri varsak, gelenek bu sürenin tamamıdır ve bu tarihi derinliğin süzülüp gelen malzemesidir. Hiçbir şair geleneğin kuşatmasının dışında kalamaz. Önce oradan beslenir, sonra onun dışına çıkmaya çalışır. Kendi sesini bulanların tamamı, geleneğin cömert pınarlarından beslenen insanlardır. Şiir, toplumun ortak dili olabiliyorsa kalıyor. Bizim şiirimizi meydana getiren bu dikkat noktalarıdır sanıyorum.

Yanınıza genç bir şair adayı geldi, elinde üç beş tane şiiri var ve günümüz şairlerinin parmak izlerini taşıyan ya da taşımayan şiir eskizlerini size sunarak “ağabey bu şiirlerimi bir bakar mısınız, benden şair olur mu?” dedi. Bu şair adayının yol hazırlığı gönül çantasında neler olmalı?

Şairin ufku şiirdir. Eğer bir şair adayı bunun farkındaysa, mesafe alma şansı olabilir. Bugün böyle bir eğilim görünüyor, ama acelecilik bunu bitiriyor. Günümüzün gençlerinden birçoğu, korkunç bir tuzak olan erken kifayet duygusuna kendilerini hapsederek yola çıkıyorlar ve yazdıklarını şiir sanıyorlar.

Şimdi bu düşüncemiz bir kenarda dursun, sizin söylediğinizi varsayalım, böyle birisi geldiği zaman öncelikle tarzına bakarım, onu tayin ettikten sonra bu tarzın ustalarından kimleri tanıyor, kimleri okumuş, kimleri üstat edinmiş onu sorgularım. Yol hazırlığını bunlarla yapabilmişse, gönül çantasından bekleneni verebileceği umudumu kendisine söylerim. Öncelikle de Türk ve Dünya şiirini çok iyi tanıması gerektiğini hatırlatırım. Şiir duyguların gelişigüzel infilakı değildir. İyi bir kaynaktan beslenebilirse şiir ırmağı arı-duru akar ve kendi yatağını da bulur. Bunları öğütlerim. Çok azına şahit olduğum bir örnek vereyim: 1980’li yıllarda ‘Küçük Dergi’yi çıkarırken bir üniversite öğrencisi, şiirini getirdi. Okudum; ‘bu şiir seni temsil edemez, inanıyorum biraz uğraşırsan daha iyisini yazarsın’, dedim. Delikanlı gitti, sonra başka şiirler getirdi ve yayınlandı. Şimdi edebiyatımızda iyi bir yere sahip. Bir başka ilginç gördüğüm hadise: Bir genç, ziyaretine gittiği Abdurrahim Karakoç’a; “şiirde seni geçeceğim”, demiş. O da, benimle görüşmesini, şiirlerini göstermesini söylemiş. Bana bir tomar şiir gönderdi. Sadece bir şiirine baktım, ciddi teknik kusurlar vardı, onu bildirdim bir daha bana dönmedi bile.

Gelenekle gelecek arasında kurulan köprüden elimizi kolumuzu sallayarak geçebilir miyiz? Bu köprüden geçebilmek için hangi çığırlardan geçmemiz gerekir?

Orası sıratdır, öyle alını kolunu sallayarak geçmek mümkün mü? Çünkü gelenek, geleceğin harman yeridir. Bu bakımdan geleneği bilmeden geleceğe elimizi kolumuzu sallayarak geçemeyiz. Bir şair, ne tür şiir yazarsa yazsın, şiir geçmişimizi bilmiyorsa, kendi geleceğini kurması da mümkün değildir. Çünkü şiir geleneğin ortamından doğar. Bunu derken bazıları yanlış yorumluyorlar, geleneği bilmek, bu geleneği oluşturan malzemeyi aynen kullanmak değildir. Kimseye, ‘Koşma türü şiir yazın’, demiyoruz. Ancak, koşmayı, hatta saguları (ağıtları) okumadan, mersiyeyi, mesneviyi, kasideyi, gazeli, tanımadan, rubaiye kafa yormadan hangi tarzda yazarsanız yazın, bir yere gelir tekrara düşer ve tıkanırınız. Gelenek dediğimiz şey, bunların bütünüdür. Bizi şiire götüren gerçek ana malzemedir bunlar. Genç şair, şiir atlasımızı çok iyi incelemelidir. Genel kabul gören şiirlerin hangi kumaşa sahip olduklarını tanırsa kendi keyfiyet gömleğini biçip dikerek giyebilir.

Günümüzde geleneksel şiirin memelerinden emmeden modern şiir yazılabilir mi?

Yazılamayacağına inanıyorum. Böyle bir beslenme kaynağının dışında durarak yazanlar, kadavra şiir yazarlar. Modern şiir dediğimiz, kelimeleri takla attırmak değildir. Şair cambazlık yapmamalıdır. Bakınız Yunus Emre şiir yazmış, ama halk irfanı onu ilavelerle öylesine besleyip zenginleştirmiş ki,

bugün gerçeğiyle yakıştırılanını ayırmak neredeyse imkânsız hale gelmiştir. Bu nedir? Halkın gönül dünyasının şiire açıklığının ifadesidir. Gelenek budur işte, şair bunu dikkate alarak yazarsa şiir olur. Değilse, halk tabiriyle havanda su dövmekten öte geçemez. “Garipçiler”, 2. yenciler” denemiş bunu, ama tutturamamışlar. Onların başkaldırdıkları, Yahya Kemal bugün onların topundan dana fazla söz ve itibara sahip değil midir? Halkın sahiplenmesi açısından bakarak söylüyorum, bugün geleneksel şiirin son temsilcilerinden birisi olan Abdurrahim Karakoç’u aşan bir modern çağ şairi var mıdır?

Divan şiirinden, halk şiirine, halk şiirinden günümüz “modern şiiri”ne geçerken karşılaştığımız engelleri nasıl aşmalıyız?

Problem, Divan Şiirinin dilini ve yapısını bilmemekten kaynaklanmaktadır. Halk Şiirini de küçümseme eğilimi günümüz şairlerinin en büyük handikabıdır. Hâlbuki bizim şiirimizin omurgası Halk Şiiridir. Çünkü Divan Şiirinden önce de Halk Şiirimiz vardı. Bu engelleri aşabilmenin yolu da bu şiir yapılarını çok iyi bilmekten geçer. Bizim şairlerimiz, Divan Şiiri ve Halk Şiiri üzerine düşünürken, genelde ciddi bir yanılğı içerisindedirler; Bu şiirleri bilmek onların dilini ve tekniğini kullanmak değildir. O şiirlerin ifade ettiği ruhun ilham gücünü anlayabilmektir. Meseleyi şekle takmamak lazım! Biz de bir diğer önemli geçiş engeli de budur.

Sözlü bir medeniyetin köşe taşlarını oluşturan şiir nasıl oldu da gönül ve ruh ikliminden uzaklaşarak içi boş kelime yığınlarıyla dolu sadece manası yazanın karnında saklı “şiir” şekline dönüştü?

Bu biraz kültür, biraz da bilinçlenme meselesidir. İnsan ne şekilde olursa olsun, kendisini öne çıkarma derdine düşünce, modern tarzın savrukluğuna kapılmaktadır. Aslında günümüz Avrupai Tarz şiiri dediğimiz Modern Şiir gerçek vasıflarıyla yazılabilse, güzel eserler çıkabilir ortaya. Nitekim bunun örnekleri de çoktur. Şiiri sadece ne söylediğini önemsemeyip nasıl söylediğine bakarak yazarsanız, karşınıza işte o zaman sizin dediğiniz kelime yığınıyla karşı karşıya kalırız. Hâlbuki şair, hem ne söylediğinin derdinde, hem de nasıl söylemek istediğinin gayretinde olursa, mesele çözüme götürülebilir. Şiiri tek başına hedef olarak alanlar sözün çemberine hapsolür. Ancak, şiiri hedefi için kaliteli bir vasıta olarak düşünürsek, o zaman hem şiiri, hem de ideali gerçekleştirmiş oluruz. Mesele biraz budur.

Şiir bize neyi anlatır?

Şiir, öncelikle insanı anlatır. Bu meçhul yaratığın duygu deryasından bize bir ince özsuuyu verir. Onu keşfeder, ihya eder, hatta inşa eder. Böyle bir gücüne rağmen, şiir çok şeyi anlatmamalı, şiir hayatın gizli tarafını ifşa ederken de, şairin ideallerini dillendirirken de, onun hayat felsefesine kapı aralarken de ruh disiplini ve duygu estetiği içinde olmalıdır. Bununla birlikte yankısını bulma idealine şair kendisini adanmalıdır. Şair hitap ettiği kişiyle ortak değerler üzerinde birleşebilirse, şiiri hedefine varmış demektir.

Şiirde usta çırak ilişkisi var mıdır?

Olsa güzel olurdu. Yukarıda da buna değindik, bugün böyle bir şey yoktur. Bana şiirini gösterenlerin hemen tamamına yakını eleştiriye tahammül edemeyerek etrafımdan uzaklaşmışlardır. Hâlbuki akıllı insan birikimi olanların tecrübesinden faydalanmayı bilen insandır. Ustaların ömrünü verdiği bir alanda, bildiklerimi, yaşadıklarımı onlarla paylaşmayan bir şair adayı yarın nereye varacaktır? Doğrusu meraka değer bir sorudur bu! Bunu söylerken genç bir şairin yaşayan bir şairi usta olarak görmesi gerekir, demek istemiyoruz. Pekâlâ, vefat etmiş, ama şiiriyle toplumda yer bulmuş şairler de usta olarak seçilebilir. Önemli olan ustaların geçtiği merhaleleri, onun muakkiplerinin anlayabilecek sevide olmasıdır.

Şair kendi üslubunu nasıl oluşturur?

Şair, böyle bir melekeyi yazdıkça kazanır. Bir şairin üslubu, kullandığı malzemeyle ve o malzemeyi kullanım biçimiyle tayin edilir. Üslubunu bulmuş bir şair, altında imzası olmadan da yazdığı şiiriyle kendisini ifşa edebiliyorsa, onun üslubu oluşmuş demektir. Bugün, yeni neslin en büyük sıkıntısı da buradadır sanırım.

Genelde bir üslupsuzluk hâkim gözüküyor. Bazen duyarız; ‘ben böyle yazdım, beni anlayan okusun’, diyenler çıkar. Bu, peşinen kendisini dar bir alana hapsedmekten ve geleceğini tüketmekten başka bir şey değildir. Özellikle belirtelim; şiir sayıklama değildir, Bunun yanında, şairin poetik görüşü neyse onu slogana dökmeden vermede başarılı oldukça ustalığını arttırmış olacaktır.

Şairleri büyüten, yücelten davranışları değil, şiirleridir! Bu, şiirin neyi anlatması gerektiğini de ifade eden bir anahtardır.

Gelenekten habersiz geleceğe şiiri nasıl taşıyoruz?

Taşıyamayız! Bu, kökü kesilmiş çınar gibi bir şeydir. Her türlü etkiye açık demektir ve çabuk yıkılır. Gelenek şiirin öz suyudur. Onu besler, büyütür, etkili hale getirir. Mesele geleneksel tarz ile yenileşme döneminin tarzını birbirine karıştırmadan o, çok ince nüansı koruyarak şiir yazmaya bağlıdır.

Bakın mesela Divan Şiiri geleneğine yaslanan Mehmet Akif ve özellikle Yahya Kemal aruzla yazdıkları halde, bugün modern şiirimiz bunların üstüne çıkamamıştır. Bu, önemli bir dikkat noktasıdır. Şairlerimiz bunun muhasebesini yapmalıdırlar.

Modern ya da günümüz şiiri deyince neyi anlıyoruz?

Aslında 'Modern Şiir' tabiri doğru bir ifade değildir. Günümüz Şiiri, sosyal hafızada yer bulabiliyorsa şiirdir. Bu şansını yakalayamadan, sadece yazanın kendisinde kalıyorsa, bir şey ifade etmeyecektir. Bizim şiir kumaşımızın rengi ve ipliği bizim duygularımızın fırınında pişmeden çıkmaya başladı, bu yüzden de pek fazla itibar görmemektedir. Anlatırlar, Fuzuli Kербela'da bir beyit yazsa, bir hafta sonra İstanbul'da yankısını bulmuş. Hatta Yahya Kemal'in bir şiiri yayımlandığı zaman o şiirin yer aldığı dergi ya da gazete o gün kapışılmış. Bugün böyle bir şansını olan şairimiz var mı? Günümüz şiirinin kıymet-i harbiyesine bu açıdan bakarsak meselenin fotoğrafı daha da netleşir!

Edebiyat dergilerinde şiir "başrol oyuncusu" olarak önyazıdan hemen sonra "cam kenarı"nda yer almasına rağmen neden şiir kitapları basılmıyor, basılsa da satmıyor? Şiir dergilerin ya da okurun "dolgu malzemesi"mi oldu?

Maalesef öyle. Ben çıkan dergilere bakıyorum, gerçekten çokça şiir var, ama bu şiirlerin nefesi çıkmıyor; toplumda yankısını bulamıyor. Bugün okuyucu şiirini beğendiği bir şairi maalesef takip derdinde değil. Geçmişte bu vardı, Mesela Yahya Kemal'in bir takip kitlesi vardı, Necip Fazıl'ın vardı, Nazım Hikmet'in vardı. Bu nesil onlarla birlikte sahnedeki çekildi. Aslında bu, doğrudan şiirin niteliğiyle ilgili mesele de değildir. Bütünüyle şiirimizi ve şairlerimizi suçlamayalım; toplumdaki değişim, uğradığı korkunç kültürel erozyon ortamı bu hale getirdi. Konfor şiirin düşmanıdır. Şimdi lüks evlere taşındık, şehirleri büyüttük, köy hayatını söndürdük, dolayısıyla bizim step kültürümüzün köylere sığınan duygularını tahrip edildi.

Şiir kitaplarının da hikâye, deneme ve roman kitapları gibi çok okunması için özellikle Milli Eğitim Bakanlığının öncülüğünde edebiyat öğretmenlerinin öğrencilerine şiir ezberletmeleri ve şiir kitapları önermeleri şiiri ve şiir kitaplarına açılan kapıyı aralar mı?

Sağlıklı bir organizasyon olursa elbette olabilir. Ne var ki, bugünkü haliyle belki daha da berbat eder diye korkuyorum? Bizim edebiyat öğretmenlerimiz çoğu kere doğrudan şiire değil, şaire bakıyor. Kendine göre beğendiği birkaç şairi var, onları ön plana getiriyorlar. Bu da ister istemez şiir alanını daraltmaktadır. Önce bu konuda edebiyat öğretmenlerini bilinçlendirmek gerektiğini düşünüyorum. Bakınız mesela, benim "Sevdakar" isimli kitabımı Milli Eğitim Bakanlığı Bastı, bu kitap Milli Eğitim yayınevlerinde vitrine çıktı ve basıldığı yıllarda 8 bin adet sattı. Bakanlık kitap yayını durduğu için devamı olmadı, eğer yayınına devam etselerdi 20 bin adet basılması kararı alınmıştı, bu kitap o rakama ulaşacaktı. Bu, şiir ve şairi için önemli bir olaydır elbette.

Osmanlı Padişahlarının kahir ekseriyeti şiir ya da bir güzel sanatla ilgilendiğinden bir ince ruha sahiptiler. Bundan dolayı içinde yaşamış olduğumuz yüzyıldan önce yaşamış şairler şiirleriyle hâlâ yaşamaya devam ediyorlar. Bu hususta gerek devleti yönetenler gerekse şehir emirlerine reçete olacak düşünceleriniz nelerdir?

Padişahların ya da diğer devlet yöneticilerinin iktidar olma, iktidarda kalma ya da kaybetme kaygıları yoktu. Dolayısıyla telaş olmayınca entelektüel tercihler öne çıkabiliyordu. Onlar şaire de sahip çıkabiliyorlardı. Toplum hayatı telaşının rüzgârına da kapılmıyordu. Sade ve sakin bir ortam şiiri besleyen ana malzemedir. Geçmiş yüzyılın şairleri bu imkânı çok iyi kullandılar. Günümüzde öyle değil, hemen hepimizin hayatın zaruretleri içerisinde sağa sola savrulup gidiyoruz. Dolayısıyla bedii zevk ve heyecanları şehirleşme dediğimiz bir bela maalesef katletti. Bakınız bu hemen her şehirde vardır; adamlar sanat ve kültür adına 3, sınıf, 5. Sınıf şair ve yazarları çağırıp ağırılıyorlar, telif ödüyorlar, kendi şehirlerini besleyen değerlerin farkında bile değiller. Bir Belediye Başkanıyla bu meseleleri konuşurken çok önemli gördüğüm bir itirafta bulundu: "Efendim, ben teknik eğitim gördüm, mühendisim. Belediye Başkanı olduktan sonra şunu fark ettim, bu tür yerlerde görev alanlar, mutlaka tarih ve edebiyatı çok iyi okumalı ve özümsemelidir. Bu eksikliğimizi gidermedikçe sağlıklı hizmet vermemiz mümkün değildir!" Türkiye'de böyle düşünen kaç yönetici bulursunuz? Bence reçete bu Belediye Başkanının itirafında gizlidir.

İKİ ŞİİR

Kenan ERDOĞAN

AÇAR

Gönül mızrabından inilti çıkar
Yükselir yükselir ta arşa kadar
Ben fakir ben hakir çaresiz nâcâr
Rahmetin ne zaman bana yol açar

GEL

Dosta

Ey mûnis-i vefâdârım yâr-ı gârım gel
Efendim derdmendim gam-küsârım gel
Yandı ciğer firkat oduna bu gün
Söndür bu ateşi kerem-kârım gel

DEĞİL

Mehmet KURTOĞLU

-Git Bahar şiirine nazire-

Safiyane sevdim geçtim kendimden
Gönlüm sarhoş ama meyhane değil

Şairim ilhamım, şiirim sensin
Sözlerim hakikat efsane değil!

Sen varlık sebebim, gecem gündüzüm
Aşkından mecnunum divane değil!

Doğuştan aşığım gözlerin şarap
Doldurup içtiğim peymane değil!

Bakışın acımı dindiren esrar
Dumanın çektiğim keşane değil!

Avare serseri gezdim yüzünden
Mihrabım yıkıktır virane değil!

Her çiçeğe konan kelebek sanma
Bu gönül mabettir kerhane değil!

FÂTİMA-İ BEYİTLER

İbrahim ŞAŞMA

O ki Dürr-i Yekta'nın son çiçeği, kızıydı
Yetim kalmak alnında, yazılmış bir yazıydı

Bir katre gözyaşında, volkanlar söndürüyordu
Semaya kalkan eli, değirmen döndürüyordu

Arabistan çölünde, açan kırkikindisi
Koklamaya kıyar mı, nebiler efendisi

Hasan ile Hüseyin sığındığı kucaktı
Güneşten daha aydın, ondan daha sıcaktı

Ehl-i Beyt'in temeli, sıvasıydı harcıydı
Kalesiydi İslâm'ın, yıkılmaz bir burcuydu

Takvasıyla zühdüyle, taçlandı Betül diye
Şefkati cümle mümin üzerinde hediye

Yüzü pâk yüreği pak, nişanesi Zehrâ'nın
Kararması ne mümkün gezdiği o sahranın

Yer gök şahit yazılmış Fatima-i çabadan
Pervanesi olurum, geçmem Al-i Âba'dan

Müminlerin annesi, seni nerde bulayım
Hizmetçin o Fıdda'nın, hizmetkârı olayım

Saklı kalan her sırrı, sevdaya düşen anlar
Ehl-i Beyt gemisine işler mi hiç tufanlar

Kurumaz göz pınarı, çağlayan bir yürekti
Uhud mezarlığında ağlayan bir yürekti

O ki Ümmü Ebiha, namustur, ar Fatıma
Eliften bir sesleniş, Kevser'de var Fatıma

Hazreti Hatice'ye Cebrail'den bir muştı
Teşrifıyla yeryüzü, o nuruna kavuştu

Resul ondan ötürü gözümün nuru derdi
Evrendeki yıldızlar, ona gıpta ederdi

Yüzü yere dönüktür, inci çiçeğinin her dem
Nazenin bir yürekte, şaha kalkmıştı erdem

İbadet mihrabından kurtuluşa çağrısı
Yetimler ağlar iken, diner mi hiç ağrısı

Gül yüzlü efendimin, soyuna soy verendir
Kâbe'nin yanında gül, diyerek boy verendir

Fedek'in hurmasından yetim doyuran ana
Mescidi Nebevi'de hutbe buyuran ana

Başında tacı idi, ahlâkı, terbiyesi
İslâm'ın o yılmaz, sağlam mürebbiyesi

Merhamet kapısıdır, nurdan özge iffettir
Elifle çal kapıyı, çal kendini affettir
Sevda budur âdem, aşk bu kadar nettir.

MANİLER BİZE NE SÖYLER

Nuri KAHRAMAN

Verdin dersi elime
Ettirmedin kelime
İçimi dökem bâri
Mâni olma manime!

Maniler dilimizdir
Elimiz kolumuzdur
Yarı şaka yarı ciddî
Anlaşma yolumuzdur

Hava, su, toprak yârim
Gül, çiçek, yaprak yârim
Cemrelerimiz düştü;
Bırakmayalım yarım...

Ne oya, ne elişi;
Şimdi her şey el işi!
Çarşambadan bellidir;
Perşembenin gelişi!

İpek aldım, ipek aldım
Gönlüme bir ipek aldım
Suçmuş meğer ne bileyim
En sonunda ipe kaldım!

Çarşamba, Terme, Fatsa
Karşıma çıksa, çatsa
Memnun oluyor sanki
Ne kadar çok ağlatsa!

Perşembe memleketim
Hem öksüzüm hem yetim
Bir ehli nâmus varsa
Evlenmektir niyetim!

Dağlarından su gelir
Yayla kokusu gelir
Yâr ile dolaşanın
Çabuk uykusu gelir!

Karlar eridi yine
Sular yürüdü yine
Yaza kavillendik ya;
Hayâl bürüdü yine...

Nerde, öyle yağma yok
Sıkıştırıp boğma yok
Her şey dengi dengine
Ne taşma, ne ağma yok!

Nasıl kurtulur, kaçar
Tutulup kalan, nâçar
Yâri cennet olanın
Yüreği çiçek açar!

Geçmişe mâzi derler
Kadere yazı derler
Sen gibi yâri var da
Nedir bu nazı derler!

Doldu gözlerim, taştı
Hasret dağları aştı
Gel artık civan yârim
Aklım, feleğim şaştı!

Kış gelir kar bahâne
Yaz gelir har bahâne
Oyalayıp duruyor
Ne yapmalı, daha ne?

Perşembe güzel belde
Yaşmak başta, şal belde
Yar çalışkan, geçemem;
Ne kazmada, ne belde!

Ne edebi hayâsı
Ne cüzü, elifbâsı
Dümdüz bir câhil oğlan
Okutmamış babası!

MÂH-I RAMAZAN

Mehmet YAŞAR

Hakk, bin devayı bin derde
Sunar mâh-ı Ramazan'da
Şol şeytanlar zincirlerde
Tüner mâh-ı Ramazan'da

Saflar huzûra garkolur
Kalpler sürûra garkolur
Kandiller nûra garkolur
Yanar mâh-ı Ramazan'da

Teravihler Cennet kokar
Zaman bereketle akar
İnsan hayretlerle bakar
Donar mâh-ı Ramazan'da

Güvenme topuza gürze
Sarıl sen sünnete farza
Melekler semâdan arza
İner mâh-ı Ramazan'da

Amellerince herkesin
Verirler berat belgesin
Açar en serin gölgesin
Çınar mâh-ı Ramazan'da

Kişi bakmadan yaşına
Koşarsa ahret işine
Sabr ekmeğin, kurb aşına
Banar mâh-ı Ramazan'da

İtikâf ile zühdetmek
Salih amele ahdetmek
Kem nefse rağmen cehdetmek
Hüner mâh-ı Ramazan'da

Bir dua ki olur bin er
Gönül nefis atına biner
Yazılır bir ecre biner
Biner mâh-ı Ramazan'da

Nice gözün durur yaşı
Pişer her ocağın aşısı
Yoksulların pür-telaşısı
Diner mâh-ı Ramazan'da

Hakk, İsmâil'i koçlukla
İbrahim'ini hiçlikle
Cümle mü'mini açlıkla
Sınar mâh-ı Ramazan'da

Rahmettir bu ayın başı
Orta, mağfiret güneşi
En son cehennem ateşi
Söner mâh-ı Ramazan'da

Hayat dedikleri rüya
Hayy'dan geldik gerçek bu ya
Bu can inşaallah Hû'ya
Döner mâh-ı Ramazan'da

NOTASIZ MELODİ

Süleyman PEKİN

Resmine baktım da ısındım bugün
Yüzündeki ışık içime aktı
Sevgim seninle sensizliğe sürgün
İnan ki yokluğun ruhumu yaktı

Ey düşlerimin ela rejisörü
Kanayan kalbimin sevda masörü
Bir yunus ol anaforuma yürü
Dalgalar beynimde şimşekler çaktı

Buseni albümümde saklıyorum
Açmayı kendime yasaklıyorum
Bir serap ol iri gözlerini yum
Hayalin göğsüme madalya taktı

Şarkımın şarjörü sensin Gülfasol
Canım canda gölgelensin Gülfasol
Sen küre yangınım sönsün Gülfasol
Danseden alevler tadıma baktı

Tebessümün özümde şahdamarım
Ki son onyedü günü yok sayarım
Ve bu şiir kalmazdı böyle yarım
Kelimeler beni yalnız bıraktı

ŞAİR BESLENMESİ

Yasin USTA

Suya inmiş ceylanları andıran
Gözlerin ki bir şairi besliyor
Tatlı dille yüreğimi kandıran
Sözlerin ki bir şairi besliyor

Melek midir, Huri midir gördüğüm
Dağa, taşa merakımdan sorduğum
Hâllerinden aklım, gönlüm kördüğüm
Gizlerin ki bir şairi besliyor

Yâr bana gül gelir, ellere diken
En rezil kul olsun sevmekten bıkan
Rüzgârlar estirip yapraklar döken
Güzlerin ki bir şairi besliyor

Ben bana el oldum, garip gezerim
Vuslatımı doruklara çizerim
İfade edemem, şiir yazarım
Nazların ki bir şairi besliyor

ZAMAN VE MEKÂN

Nurettin BÜYÜKBÜŞ

beni kollarına almış zamanın pençesindeyim
anlayamıyorum bu kaçık mekânın neresindeyim

iftiralar, özürler her türlü yanlışlığa kol açmış
söyleyin Allah aşkına ben bunların hangisindeyim

kafam bozuk, gözüm dönmüş, ellerim taş yumruk
ne özgür, ne mahkûm, zamanın göz hapsindeyim

mevsimler suskun, mekân yok, kafam bana inat
biliyorum; bu mevsimlerin birisindeyim

güneş doğup, güneş battıysa her gün aynı yerinden
baharlar arasına sıkışmış hayal mevsimindeyim

karın tokluğu, göbek bolluğuna gebemi desem değil mi
gün geldi, gün geçti, bir garip ölümün arifesindeyim

sevdalar sakat, yarım, bilmem kiminle oynışta
dışarıda kar, tipi, ben hala umut penceresindeyim

sabah oldu, akşamına çeyrek kaldı ömrümün
kendini bilmez bu devranın hengamesindeyim